

Zahnitko, Anatolij Panasovyč; Myronova, Halyna

Пряма та непряма мова (пряме та непряме мовлення). Засоби передачі чужого мовлення

In: Zahnitko, Anatolij Panasovyč; Myronova, Halyna. *Синтаксис української мови : теоретико-прикладний аспект*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, pp. 147-157

ISBN 978-80-210-6350-1; ISBN 978-80-210-6353-2 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/128812>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ПРЯМА та НЕПРЯМА МОВА (ПРЯМЕ та НЕПРЯМЕ МОВЛЕННЯ). ЗАСОБИ ПЕРЕДАЧІ ЧУЖОГО МОВЛЕННЯ

Близькими до складних синтаксичних конструкцій є **конструкції з чужим мовленням**. Вони виступають відповідним способом передавання (відтворення) мовлення певної особи. Таке мовлення включено в авторський текст

Існують різні способи та форми передачі чужого мовлення. Їхнє використання залежить від ситуації спілкування, від мети та призначення повідомлення. В одних випадках достатньо лише передати зміст, а в інших – зберегти й форму чужого мовлення з точним його відтворенням. Залежно від цього розрізняють:

- 1) **пряму мову** (в іншій термінології – **пряме мовлення**) (форма прямого відтворення);
- 2) **непряму мову** (**непряме мовлення**) (форма непрямого відтворення).

1. Пряма мова (пряме мовлення)

Речення з прямою мовою (прямим мовленням) точно відтворюють чуже мовлення, слова самого автора. Чуже мовлення зазвичай супроводжується словами автора, що вказують на належність прямої мови (прямого мовлення) та обставини її висловлення. Авторська мова може включати й окреслення емоційного стану мовця, процеси мислення тощо: *„Нащо ж ти запалив мою душу карими очима?“ – промовила Марина жалібно, обертаючись до Миколи (І. Нечуй-Левицький).*

Для виділення прямої мови (прямого мовлення) вживаються лапки або тире. Їхнє використання залежить від способу включення чужої мови в авторський текст і регламентується спеціальними правилами, а в усному мовленні – інтонацією.

Розділові знаки при прямій мові (прямому мовленні). Слова автора можуть стояти:

а) перед прямою мовою (прямим мовленням) – тоді після слів автора ставиться **двокрапка** і відкриваються **лапки**, після закінчення прямої мови (прямого мовлення) закриваються **лапки** та ставиться **крапка** (пряма мова (пряме мовлення) розпочинається

з великої літери): *Ой у полі могила з вітром говорила: „Повій, вітре, ти на мене, щоб я не чорніла, щоб я не чорніла, щоб я не марніла, щоб на мені трава росла”* (Істор. пісня); або після слів автора ставиться **двокрапка**, а перед прямою мовою (прямим мовленням) – **тире**, якщо пряма мова (пряме мовлення) пишеться з нового рядка: *І я скажу вам знову:*

– *Дякую вам, друзі, що прийшли* (А. Яна);

б) після прямої мови (прямого мовлення) – тоді пряма мова (пряме мовлення) пишеться в **лапках**, після слів автора ставиться **кома** та **тире** (слова автора пишуться з малої літери): *“Відкіль шлях тримаєте та й куди, чумаченьки дороги?”* – *питає сільський голова, стоячи на ганку* (А.Яна);

в) розривати пряму мову (пряме мовлення) – з обох боків виділяються **комою** та **тире** (якщо речення закінчене, то після слів ставиться **крапка**, потім **тире**).

Пряма мова розпочинається з великої літери): *„Ось я йду! – обізвалась мати. – Обізрію всіх та порятую від усього злого та лихого”* (А. Яна); – *Ні, не клич мене, весно, – казала я їй, – не чаруй і не ваб даремно* (Леся Українка).

Слова автора в середині прямої мови (прямого мовлення) можуть розпадатися на дві частини: одна частина стосується першої частини прямої мови (прямого мовлення), а друга – другої. У такому випадку перед другою частиною прямої мови (прямого мовлення) ставиться **двокрапка** та **тире**, а перше слово прямої мови (прямого мовлення) пишеться з **великої літери**: *“Нехай негайно несуть усі зразки мінералів! – повернув голову професор до лаборанта і попросив колегу: – А як тільки принесуть, негайно розпочинайте проводити досліді.”*

Чуже мовлення може передаватися у формі **діалогу** (дві особи) чи **полілогу** (багато осіб). Якщо діалог виділяється в абзаці, то перед кожною реплікою ставиться **тире** (лапки не вживаються), а слова кожної особи пишуться з нового рядка:

– *Скажи мені, моя душе,*

Де наше поле, де чуже?

– *Нема чужого, все те наше,*

Що людський дух спостереже (Д. Павличко).

Якщо ж репліки йдуть одна за одною, не виділяються в абзаці (або ж без вказівки на мовців), то кожна з них береться в лапки, а між ними ставиться **тире**: *„А в тебе земля ще десь є?” – „Ні, нема”. – „А хата є?” – „Є”* (Панас Мирний).

У цьому разі нормативним виступає і такий варіант:

– *А в тебе земля ще десь є? – „Ні, нема”. – А хата є? – „Є”*.

Якщо після реплік дійових осіб розташовані слова автора, то **тире** ставиться тільки після прямої мови (прямого мовлення) перед словами автора: „Куди ви нас кличете?” – спроквола запитує один з кола. „У невідомі для вас краї, щоб ви могли пізнати багатство нашого довілля”, – тихо повідомляє керівник (З газ.).

У драматичних творах **пряма мова** (пряме мовлення) пишеться після назви дійових осіб і крапки:

Микола. Ми давно знайомі.

Оксана. Та змогли детально обміркувати наші плани тільки сьогодні.

Василь. Все тільки тому, що хтось...

Дарина. Не треба нікого тут ні в чому звинувачувати, а то знову будемо довго чекати на майбутню зустріч.

Микола. Справді так (А. Яна).

2. Непряма мова (непряме мовлення)

У реченнях з непрямою мовою (непрямим мовленням) не зберігаються особливості мовлення мовця, в них лише від особи автора передається зміст висловленого.

Непряма мова (непряме мовлення) не є самостійною синтаксичною одиницею. Разом зі словами автора вона становить складнопідрядне речення з підрядним з'ясувальним (**головна частина** – слова автора, а **підрядна** – чуже мовлення).

Якщо чуже висловлення передають непрямою мовою (непрямим мовленням), то слова автора роблять **головною частиною** речення, а пряму мову – **підрядною**.

Засобами зв'язку між ними є **сполучники** та **сполучні слова**.

Заміна прямої мови (прямого мовлення) непрямою (непрямим) відбувається так:

1) якщо **пряма мова** (пряме мовлення) є розповідним реченням, то вона замінюється підрядним зі сполучником **що**: Мандрівники, які побували в ті часи на Україні, писали: „Слов'яни гостей шанують...” (Г. Ващенко) → Мандрівники, які побували в ті часи на Україні, писали, що слов'яни гостей шанують...;

2) якщо **пряма мова** (пряме мовлення) – спонукальне речення, то в пряму мову вводять сполучник **щоб**: Учитель сказав дітям: „Підготуйте детальний опис своєї вчорашньої мандрівки до лісу” → Учитель сказав дітям, щоб вони підготували детальний опис своєї вчорашньої мандрівки до;

3) якщо **чуже мовлення** – питальне речення, то передача його у формі прямої мови (непряме мовлення) вимагає сполучника **чи** (якщо відсутнє питальне слово) або відносних займенників і прислівників **хто, де, куди** і под.: Чому ви так дивитесь на мене, Шов-

кун?” – пристрасно допитувалась Шура → Шура пристрасно допитувалась, чому так на неї дивиться Шовкун; „*Хто ти, козаче мій? Чому погляд у тебе сумний?*” – запитала дівчина → Дівчина запитала, хто він і чому погляд у нього сумний; „*Де ж брат?*” – стривожено запитала сестра → Стривожено запитала сестра, де ж брат; „*Куди сонце сідає на ніч?*” – син у матері запитав → Син у матері запитав, куди сонце сідає на ніч.

У непрямій мові (непрямому мовленні) **замінюють особу займенників і дієслів відповідно до особи, від імені якої тепер передається чуже висловлення**: Я буду геологом, як усі мої рідні – мама, батько і дідусь! – голосно промовила Оксанка → Оксанка голосно промовила, що вона буде геологом, як усі її рідні – мама, батько і дідусь.

У непрямій мові (непрямому мовленні) **опускаються вигуки, повтори, іноді – вставні слова, частки, а звертання** або **опускають**, або ж **перетворюють** на підмет чи додаток. **Знак питання** після непрямого запитання **не ставиться**: „Ну, чого ж ти поїхав в таку негодю до лісу? Чого?” – повторювала і повторювала мати → Мати повторювала і повторювала, чого він поїхав в таку негодю до лісу.

3. Невласне пряма мова (невласне пряме мовлення)

Конструкції з невласне прямою мовою (невласне прямим мовленням) є **особливим стилістичним прийомом** художньої літератури. Вони поєднують чуже мовлення з авторським без помітного їхнього розрізнення. Це так звана **внутрішня мова** (внутрішнє мовлення), що допомагає автору передати почуття своїх героїв, їхні думки, прагнення. Особливістю невласне прямої мови (невласне прямого мовлення), або вільної непрямої мови (вільного непрямого мовлення) є те, що вона певною мірою зберігає порядок слів, інтонацію, дослівні вислови, емоційність мовлення персонажів: *Богдан зупинився. Зашкарублюю рукавицею обтер сніг з обличчя...*

Хто ж та завійниця, чи вітер найняли на свої заручини? (М. Стельмах).

Пунктуаційно **невласне пряма мова** (невласне пряме мовлення) **ніяк не виділяється**: вона (воно) може бути і частиною складного речення, і самостійним реченням.

4. Цитата. Дослівно переданий уривок з якогось твору називається **цитатою**.

Цитати можуть супроводжуватися словами автора чи наводитися без них. Цитата може оформлятися як пряма мова (пряме мовлення), а також у вигляді непрямої мови (непрямого мовлення): *К.Паустовський говорив про розділові знаки: „Вони твердо тримають текст і не дають йому розсипатися” / „Розділові знаки – ноти при читанні”, – таку характеристику пунктуації дав А.Чехов в одному з листів 1888 року (І. Перкатюк) / Звертаючись до своєї туги, Стус каже, що вона „в німоті гримить” (Ю. Шевельов).*

Коли цитата наводиться не повністю, то **пропуск** у ній позначається **крапками**. Вони ставляться перед цитатою (якщо вона наводиться не з початку речення), в середині цитати (за пропуску частини тексту), після цитати (коли речення наводиться не до кінця).

Якщо цитата подається у формі вірша, то вона в лапки не береться:

Іван Франко мав повне право устами свого Мойсея сказати українському народові:

Я ж весь вік свій, весь тобі дав

У незламнім завязяттю, –

Підеш ти у мандрівку століть

З мого духу печаттю

(В. Яременко).

Якщо речення розпочинається цитатою, то вона завжди пишеться з великої літери. З малої літери цитата починається, якщо вона становить підрядну частину.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання I.

Простежте особливість розділових знаків при прямій мові (прямому мовленні) та прокоментуйте структурну специфіку слів автора. Подайте відповідні схеми. Встановіть тип прямої мови (прямого мовлення) та її жанрову належність.

1. І я повторюю своє: – Спасибі, друзі, що ви є, І що до вас я у дорозі (В.Мелешенко). 2. “Чого зажурився, мій любий козаچه?” – питає дівчина вродлива (Леся Українка). 3. “Не ходи в гай!” – прохала мати. А він слухав і ходив (А. Чужий). 4. Хтось сказав: “Найхарактерніша ознака посередності – це здатність сприймати як щось посереднє майстрів минулого” (П. Загребельний). 5. “На мене хтось-то набрехав (бодай би той добра не знав!), що я хабарики лупила”, – промовила Лисиця (Л. Глібов). 6. “Чи бачили таке! Сказав батько і, помовчавши, додав: – Готовий хлібороб, одним словом” (О. Гончар). 7. “Працюйте так, щоб не було соромно не тільки сьогодні, але й перед наступними поколіннями”, – говорив, прощаючись з випускниками, директор школи (З газ.).

Завдання II.

Поставте потрібні розділові знаки в реченні з прямою (прямим) і непрямою мовою (непрямим мовленням).

1. Зважить батько на долоні колос, Ще й зернину спробує на зуб. Скоро вже до себе чи до когось Вимовить, кремезний, наче дуб (В. Мелешенко). 2. Диха вітер пилом і росою, І щомиті сонце припіка, А дощі проходять стороною Агроном природі доріка. (В. Мелешенко). 3. Поклонюся я низько житам, Ви простіть мене, блудного сина, що я вас проміняв, прогадав на сирени, на брук, на машини. (Д. Фальківський). 4. Й шумить до мене тихий гай Повіки загули, співай, Най сніться нам квітки, весна. Хоч тут зима й квіток нема (Б. Лепкий). 5. І він потягся, як дитина, радо І мовив Добре бути молодим У теплі дні збирання винограду. (М. Рильський). 6. Пошукати в лісі, в полі [щастя ключі], запитать, зустрівшись, Долі Ти горою, Доле, йшла, чи мої ключі знайшла з золотими обідками? (О. Лягуриńska).

8. Як добре те, що смерті не боюся я і не питаю чи тяжкий мій хрест, що перед вами, судді, не клонюся в передчутті недовідомих верст ... (В. Стус). 9. Учні тепло, дружно засміялись і незчулись, як настав кінець. Люда щиро Ой, як я боялась! А Марійка Що ти? Молодець! Вчитель каже Клас тебе заслухавсь, – Кращого й чекати я не міг. Люда ж знов Це не моя заслуга, – Це мені Тарасик допоміг (Д. Білоус).

Завдання III.

Перепишіть речення, визначте способи виділення прямої мови (прямого мовлення). Поясніть розділові знаки.

I. „Ну, Паньку, – пан мене питає, – а чим ми того гака наживляти будемо?” – „Не інакше, – кажу, – паночку, як гусаком. Сом, – кажу, – вже поласував гусячим м'ясом, і на гусака він піде обов'язково!” Сидимо, дримаємо. Пан налігача в руці тримає. Коли це я-а-ак смиконе! А пан налігача не пускає... „Пускайте, – кричу я панові, – налігача до осокора прив'язано! Не одірве! Пускайте!” А пан „Е, – каже, – пускайте! Поводити його треба, щоб стомився!” (Остап Вишня).

II. Одного разу, розповідають, Василь Стефаник з цікавістю і подивом запитав письменника Гната Хоткевича, автора великих прозових творів:

– Я не розумію, як ви можете так багато і так легко писати? Хоткевич відповів:

– Бачите, така вже несправедливість на цьому світі. Вам досить написати кілька сторінок, щоб сказати, що ви маєте талант. А мені треба – цілу книжку (В. Яременко).

III. 1. Стрепенулась згряя, закричала біла:

„Тут гниле повітря, тут вода гнила!...”

А над нами сонце, небо, простір, воля!”

І ганебно спати більше не змогла (Олександр Олесь).

2. – Треба тікати звідси, – говорить Остап Соломії, оповідаючи їй свої спостереження, – а то ще вскочиш вище халяв (М. Коцюбинський).

3. – Про мене й Семене... – зітхнула Соломія і знялася з місця (М. Коцюбинський).

4. – Тільки знай, братику, мова – душа народу. Як же ти писатимеш про українців не їхньою мовою, як виразиш їхню душу не через їхню мову?... – І закінчив по довгій мовчанці: – Так що, збирайся, Параско, дорога далека... (Г. Тютюнник).

5. Завдання поетичного слова Франко бачив в обов'язку співця віддати всього себе громадському служінню народів: Твоїми говоритиму устами До всіх народів і до всіх віків, Твоїми я тернистими стежками Вестиму своїх вибраних борців (В. Яременко).

Завдання IV.

Замініть пряму мову (пряме мовлення) непрямою (непрямим). Поясніть, що в цьому разі відбувається.

1. – О, я хочу мерщій вибити з голови інститутський романтизм, – сказала Катерина (І. Нечуй-Левицький). 2. ... Юхим підозріло черкнув мене поглядом і в'їдливо запитав: – У тебе, жовтодзьобе, є баланс у голові? (М. Стельмах). 3. “Ох, голубе! – Лисиця застогнала. – Бодай би вже й не жить, як отаке терпіть!” (Л. Глібов). 4. Я зрікся мрій. Поважний і спокійний, собі сказав: „Мені не треба їх” (Б. Грінченко). 5. Тоді Антін Головатий відписав

гетьманові: „Чутка іде, що хочуть поділити наші землі поміж великими петербурзькими панами” (Р. Іваничук). 6. – Як можеш зберегти серце, коли уста отверзлі? – здивувався і зрадів Стрижак (П. Загребельний). 7. – Стій, – вигукнув Стрижак. – Хто така, дочка моя малолітня? (П. Загребельний). 9. – Ти ще смаленого вовка не бачив? – посунув на мене Юхим. – То побачиш! Не тепер, так в четвер (М. Стельмах).

Завдання V.

Прочитайте уривки у формі діалогу. Поясніть розділові знаки.

1. Летіла ворона над морем, дивиться – лізе рак. Вона хап його та й понесла через лиман у ліс, щоб, сівши де-небудь на гіллі, гарненько пообідати. Бачить рак, що доведеться пропасти, та й каже вороні:

– Ей, вороно, вороно, знав я твого батька і твою матір, славні люди були!

– Угу! – каже ворона, не роззявляючи рота.

– І братів, і сестру твоїх знав, – каже рак. – Що за добрі люди були!

– Угу! – гугнить ворона, а рака кріпенько держить.

– Та вже вони й гарні люди, – каже рак, – а тобі не рівня. Мені здається, що й на світі нема розумнішої за тебе!

– Еге, – крикнула ворона на весь рот і впустила рака в море.

(Українська народна казка).

2. „Скоро казка мовиться”. – „І діло буде робитися, як прикладеш рук та спину погнеш” (М. Стельмах).

3. Осіння ніч... Коротка, як і влітку...

– Ніщо не вдієш, дівчино, прощай!

– Я буду ждати. Повернешся ти швидко?

Я буду вірною!.. Не забувай!.. (Л. Мосендз).

4.. Вибираю місце поблизу старих коряг, чіпляю на гачок велику чорну п'явку... і кажу другові-приятелю:

– На, закидай під отой корч.. Тільки не лови гав, бо окунь тут здоровий і може вудку викрасти.

Не встиг я наживити другого гачка, коли чую:

–Ой!

– Що там таке? – питаю.

– Ой, почепилося щось важке!..

Підбігаю, хочу взяти з його рук вудочку, але він не дає.

– Почекай, – кричить, – дай я сам!

– Так ти не спиши, – раджу йому, – томи рибу, але не пускай під корч, бо заплутаєтесь і обірветься.

Не скажу вже – дійшла моя порада до його свідомості чи не дійшла, але він зробив якийсь одчайдушний ривок, – і здоровенний окунище, описавши в повітрі кульбіту, гепнувся біля його ніг на пісок.

(Ф. Маківчук).

5. **Оксана.** Се ти, Степане? Бач, мені приснилося, що місяць ясно-ясно засвітив у батьковім садочку... **Степан.** Місяць, люба? Се дивно, бо якраз на тебе сонце! **Оксана.** Що ж, може, там ясніше світить місяць, ніж ти та сонце... **Степан.** Не журись, Оксано, ось хутко знов побачим, як там світить і сонечко, і місяць на Україні. **Оксана.** Се ж як? Хіба умру? Тоді запевне душа полине... **Степан.** Бог з тобою, люба! Чи я ж би про таке тобі казав? Надумав я поїхати з тобою в гостину до твоїх. **Оксана (іронічно).** Велике диво, що ти надумав! Цар думки заверне. **Степан.** Цар пустить. Вже ж тепер на Україні утихомирилося. (Леся Українка).

Невласне-пряма мова (невласне-пряме мовлення)

Завдання I.

Прочитайте уривки з художніх і науково-публіцистичних творів. Визначте, в яких із них є невласне пряма мова (невласне пряме мовлення). Поясніть її особливості.

I. Данько прискорив ходу якраз настільки, щоб іти шість кілометрів на годину. Він іти-ме до ночі, але не дасть себе наздогнати. Він глянув на сонце: йому лишилося йти ще п'ять голин. Тридцять кілометрів (М. Йогансен).

II. А тільки, було, зачує дзвін, то вже ні заграється, ні засидиться дома і каже: “Мамо! Піду до церкви, бач, дзвонять: грішно не йти; тату, дай шажок на свічечку, а другий старцю Божому подати” (Г. Квітка-Основ'яненко).

III. – Хіба це горщик?! – вихваляє гончар якийсь молодіці своє череп'я. – В ньому більше дзвону й приварку, ніж в іншій голові...

– Ось Варвара, що ніч обірвала, а день доточила! – вигукує маляр і показує жіноцтву молодісінку веселооку в стрічках Варвару, що зовсім не схожа на святу.

– Чого ж твоя Варвара в стрічках? – підозріло допитується немолода жінка.

– Бо вона ще не дожила до ваших років. Їй теж хочеться подівувати...

– Беріть, чоловіче, дешевше за кадіб.

– Ніяк не можу дешевше, – впирається статечний бондар з вусами Тараса Бульби (М. Стельмах).

IV. Он йде Маланка. Мала, суха, чорна, у чистій сорочці, в старенькій свитці. Андрій не бачить її обличчя, але знає, що у неї спущені додолу очі й затиснені губи. Ми хоч бідні, але чесні. Хоч живемо з пучок, а проте й для нас є місце в церкві. Коло неї Гафійка. Наче молода щепка з панського саду. Андрій застав Маланку покірливу й ласкаву, як завжди по службі Божій. Значить, вона лятиме його сьогодні не так, як у будень, а з солодкою усмішкою і ніжними словами. Поглядаючи скося на щільно стулені жіночі вуста, він із побільшеною жвавистю скинув із себе свиту і розсівся на лаві, як пан. Га! Хіба він не господар у своїй хаті! Проте Андрій плекав надію, що все минеться і жінка не зачепить (М. Коцюбинський).

Завдання II.

Прочитайте наведені уривки, встановіть особливості будови висловлення. Перебудуйте речення, де це можливо, на речення з прямою мовою (прямим мовленням) і навпаки.

I. Наша мова – це найважливіша частина нашої спільної поведінки в житті, і по тому, як людина говорить, ми відразу й легко можемо судити про те, з ким маємо справу: ми можемо визначити ступінь інтелігентності, ступінь її можливої закомплексованості, учинитися гарної, спокійної, інтелігентної мови, треба довго й уважно – прислухаючись, запам'ятовуючи, помічаючи, читаючи й вивчаючи, наша мова – найважливіша частина не лише нашої поведінки, а й нашої особистості, нашої душі, розуму, нашої здатності не піддаватися впливам середовища, якщо воно затягує (За Д. Лихачовим).

II. Про Івана Франка Максим Рильський сказав “Як не міг Леонардо да Вінчі бути тільки живописцем або тільки скульптором, так не народжений був Іван Франко на те, щоб усю силу свого розуму, темпераменту й талану спрямувати якимось одним річищем... Франко був народжений поетом, але він же був народжений і прозаїком, і ученим-дослідником, і громадським діячем. Його творча діяльність нагадує складний і прекрасний поліфонічний твір: багато мелодій, багато контрастів, гострі поєднання звуків – але, зрештою, все зливається в світлу гармонію”.

Цитата

Завдання I.

Перепишіть, поясніть розділові знаки при цитатах. Визначте випадки, коли цитати подано у вигляді прямої мови (прямого мовлення), а коли — непрямої (непрямого).

1. Польський часопис у Варшаві у статті К. Тепліца обережно, та все ж досить виразно зазначив, що Довженкові „не дали розвинути повністю”, що його змусили замовчати і що „великий поет України, творець мистецтва так сильно національного, що аж вселюдського, замовк у половині слова, залишаючи, однак, по собі кілька творів, які назавжди; залишаться в історії фільмового мистецтва як явище неповторне і велике” (Ю. Лавріненко). 2. Тадей Рильський ... постійно жив у селі Романівка, де одружився з простою селянською дівчиною, оставшись на все життя вірний ідеї „прекрасної авантюри своєї молодості” (М. Рильський). 3. Лятуринська – це втілена в творчість історична пам'ять народу і „органічно зв'язана з національно-народною творчістю” (Олег Ольжич). 4. Сам письменник [У.Самчук] якось твердив, що йому доля судила „бачити, чути й переживати більше, ніж можна було сподіватися протягом життя одної людини” (Г. Костюк). 5. Ніколи не забуду резюме проф. В. Сімовича, який ... сказав про неї [повість «Старший боярин»] таке: „Від часів Гоголя українська природа не найшла величнішого поета, ніж Тодось Осьмачка” (Ю. Стефаник). 6. Сергій Єфремов не вагався написати про Осьмачку таке: „Суворий, дійсно біблійної простоти дух, якась нерозгадана глибіння образів і разом блискуча народна мова та епічний стиль дум з чисто народними способами виражають з поезії Осьмачки” (Ю. Стефаник). 7. Відомий літературознавець Юрій Бойко зауважив: „Оксана Лятуринська є поетка Божою ласкою, і тільки жалюгідні еміграційні умови винні в тому, що вона досі не стала славною і широко званою ... скрізь” (П. Кононенко). 8. У книжці писанок і поезій „Великодній передзвін” авторка (Лятуринська) зауважувала: „Писанка наш предківський карб, мов жива, конче мусить промовляти, як із давен-давна, до кожного з нас

про весну, про онову, про перемогу добра і світла” (П. Кононенко). 9. Чи не два десятиліття тому переповіли мені фразу відомого поета: він засуджував Ліну Костенко за непримирненість, за небажання йти на найменші компроміси з видавцями (В. Базилевський). 10. Хтось говорив, що рецензувати поезію, значить цитувати її (В. Симоненко). 11. А щоб пізнати поета, радив колись мудрий Гете, треба піти в його країну (І. Дзюба). 12. Жан-Поль Сартр пише, що людина стала цілком вільною і мусить сама себе вигадати та вирисувати собі значення свого життя, бо тільки їй призначено визначити свою власну сутність та істотність (О. Черненко).

Завдання II.

Знайдіть речення, в яких чуже мовлення передається більш-менш дослівно, відтворюється в загальних рисах.

1. Автор першої української граматики О.Павловський підкреслює, що треба негайно записати зразки живої української мови, бо скоро вона відіме. Проте мова українська подолала всі перешкоди, збереглася і розцвіла пишним квітом (М.Грушевський). 2. Адже не даремно образно кажуть про словник, що це світ, розташований за алфавітом (Л.Паламарчук). 3. На думку В.Ужченка, фразеологізми – іскрометні скарби мовної обривності – передають найтонші відтінки душевних порухів, обарвлюють висловлене в національний колорит (3 книги). 4. Г.Бейль казав, що мова – це остання твердиня волі, а творчість – єдина, непідвладна відчуженню. Мова – останнє пристановище волі. Це її в слово закував Т.Шевченко (П. Мовчан). 5. Михайло Коцюбинський володіє, як вважала дослідник Людмила Старицька-Черняхівська, великим достоїнством, яке властиве справжнім митцям, – оригінальним стилем. Його стиль – не тільки мистецький і витончений, але він має свій особливий характер, властивий лише йому, що характеризує його як українського письменника (Є. Федоренко). 6. А.Шамрай .. стверджував, що в творчості В. Винниченка ніби синтезується досягнення в царині повістярської літератури початку ХХ століття (Г. Костюк). 7. Кажуть, що своїми крилами, опущеними донизу, веселка забирає воду з річок і ставків (3 газети).

Завдання III.

Введіть у речення цитати за допомогою слів автора, поставте відповідні розділові знаки.

1. Все життя гумористом! Господи! Збожеволіти можна від суму! (О.Вишня).
 2. То ми зараз і питаємо, хто ж тоді є письменником нашої обдертої і поневоленої України? І відповіді – знову-таки Винниченко. Він найбільший між усіма нашими прозаїками і найбільший письменник гайдамацьких нащадків! Він стоїть на порозі 20-х років цього сторіччя – кидає тінь від своєї постаті аж до наших днів (Т. Осьмачка).
 3. Письменнику треба знати фарби, як і художникові; а для цього треба бути художником. Це б йому багато допомагало розбиратися в загальній кольоровій стихії і сприяло б утворенню гармонійного цілого з психологією моменту дії. Так би мовити, щоб фарби приходили на допомогу слову (М. Коцюбинський).

4. Поведінка – це дзеркало, в якому кожен показує своє обличчя (Й. Гете).

5. Розумні люди говорять тому, що мають що сказати, дурні – тому, що їм хочеться щось сказати (Платон).

6. Лінощі – це звичка відпочивати раніше, ніж людина втомилася (Ж. Ренар).

7. Мало хто жалкує, що сказав мало, але багато хто жалкує, що сказав багато (Ж. де Лабрюйєр).

8. Людині потрібно два роки, щоб навчитися говорити, і 60 років, щоб навчитися тримати язик за зубами (Л. Фейхтвангер).

9. Лірична пісня – це душа народу, це безмежне поле, засіяне зернами історії і завітчане людськими надіями, це незміряна, воістину народна любов до своєї дідици і ненависть до її ворогів, це достойна людська гідність і людське страждання, це стихійний блиск селянської коси над панською головою, і квиління чайки-небоги над тяжким шляхом життя, і чиста сльоза на віях дівочих, це муки матері на чужій землі і цнотлива вечірня усмішка на устах нареченої (М. Стельмах).

10. „З любов’ю до народної творчості я, здається, і вродився”, – пише М. Рильський у нарисі „Із спогадів” (Ю. Лавріненко).